

הערכת ההשפעות הצפויות של ההצעה
להרחיב את גבולות ירושלים מערבה

תקציר המסקנות

שאל עמיר רחל אלטרמן אמנון פרנקל

עוזרת מחקר: אסתר לוינסון

ספטמבר 1990

תקציר המסקנות

תקציר זה מסכם את התכנים שתוארו בפרקים ושל המסקנות אליהן הגענו בכל פרק בנפרד. לא נציג כאן את כל המסקנות אלא רק את המרכזיות מביניהן. התקציר אינו כולל נתונים לביסוס הממצאים. לשם זאת יש לקרוא את הדו"ח עצמו.

מטרת עבודת ההערכה

מטרת עבודה זו היא להעריך את יוזמת עיריית ירושלים לסיפוח חלקים ממטה יהודה. החלק הראשון מוקדש להערכת כושרה של התכנית המוצעת להשיג את יעדיה. החלק השני של הדו"ח מוקדש לחיזוי ולהערכה של ההשפעות הצפויות אם יבוצע הסיפוח על נושאים נבחרים הנוגעים למדיניות הפיתוח של ירושלים כיום ובעתיד ועל תדמיתה הפיסית של העיר. החלק השלישי מוקדש לבדיקת השפעותיה של תכנית הסיפוח על המועצה האזורית מטה יהודה, ישוביה ותושביה.

לא מקובלת עלינו ההנחה של דוברי העירייה לפיה ניתן לקבל החלטות על עתידה של העיר לחמישים שנה, כדבריהם, על פי החומר שהוגש ועל סמך הנימוקים שהוגשו בדבר צרכיה של ירושלים. העבודה, שיוזמיה מציגים כ"בדיקת פוטנציאל" בלבד, חסרה שני שלבים חשובים, שהם יסודותיה של כל עבודה תכנונית: בדיקת חלופות והערכת השפעות.

בהיעדר בדיקות אלה מטעם העירייה, נאלצנו לספק להן תחליף כמיטב יכולתנו, במגבלות שניצבו לפנינו בדבר גישה לחומר הנמצא בידי עיריית ירושלים ובזמן המצומצם שעמד לרשותנו. מטרתנו לא היתה לספק תשובות חד-משמעיות, אלא להעלות את השאלות הראויות למענה ולהצביע על הכוונות הראויים לבדיקה.

כושרה של הצעת הסיפוח להשיג את יעדיה

הגדרת היעדים ואופן הערכתם

המטרה המרכזית של יוזמי התכנית היא להוסיף עתודות קרקע לשטח הנוכחי של העיר אשר יאפשרו השגת שני יעדי-על מוצהרים:

1. שמירה על המאזן הדמוגרפי יהודי-ערבי בגבולות העיר, כפי שהוגדר בעבר בהחלטות הממשלה

2. הרחבת הבסיס הפיננסי של העירייה וחיזוק הבסיס הכלכלי תעסוקתי של העיר.

שני היעדים קשורים ביניהם ביעדי משנה המהווים אמצעים להשגת יעדי העל. ביצוע יוזמת העירייה יתבסס על בנית כ-23,000 יח"ד למשיכת אוכלוסייה חזקה מבחינה כלכלית, פיתוח תעשיות מדע ומלונאות, והרחבת בסיס המיסוי של העירייה. יעד משנה נוסף, על פי עמדות העירייה, הוא אספקת צרכים לאומיים הדורשים שטח להקמת מוסדות ציבור.

כדי להעריך את יעדי ירושלים שאלנו בשלב הראשון שתי שאלות עיקריות: האחת, האם נוצר מצב חדש בנושא הדמוגרפי המצדיק שינוי במדיניות כפי שהוא מוצג ביוזמה בדבר הרחבת הגבולות; והשניה, באיזו מידה תואמים פרטי היוזמה המוצעת את יעדי העיר ואת התכניות הארציות, האזוריות והעירוניות. בשלב השני בדקנו את עצם נחיצותה של היוזמה כפתרון בלעדי להשגת שני היעדים, בחנו את כושרה של התכנית להשיגם, ושאלנו אם אפשר להשיגם בדרכים חלופיות.

לאחר בדיקה של הנתונים, עלה ספק בדבר עצם קיומה כיום של הבעיה הדמוגרפית כבעיה מרכזית בירושלים. כמו כן עלה ספק אודות אופן הגדרת הבעיה הכלכלית וחומרתה לאור תפקידה המיוחד של העיר כבירה בעלת תכונות מיקומיות ותנאים פיסיים מיוחדים.

לא מקובלים עלינו חלק מההנחות, החישובים וההערכות באשר להיקף פוטנציאל הפיתוח של השטח המיועד לסיפוח ובאשר להנחות בדבר מידת הביקוש החזוי והאטרקטיביות למיקום מגורי אוכלוסייה חזקה או למיקום תעשייה באזור זה. לא שוכנענו שפתרון הרחבת גבולה הפיסי של העיר הוא התשובה לבעיותיה החשובות של העיר כיום או לתקופה הניתנת לאמידה.

איזון דמוגרפי - בעיה בספק

השמירה על רוב יהודי בעיר ירושלים היא בבחינת יעד לאומי. בתחילת שנות ה-70 התקבלה החלטת ממשלה שקבעה כי המאזן הדמוגרפי בירושלים צריך להישמר ביחס של 28% אוכלוסייה לא-יהודית לעומת 72% אוכלוסייה יהודית. פעולות הממשלה שנעשו בנושא זה מאז ועד היום נעשו על מנת לשמור על איזון זה.

תוצאות ניתוח הנתונים אינן תומכות בהנחות העירייה באשר לחומרת המצב והצורך היום לנקוט בצעד דרסטי. על פי הערכתנו, יעד שמירת האיזון הדמוגרפי בירושלים כפי שהוגדר בעבר על ידי מקבלי החלטות בדרג ארצי, הושג בעבר ומושג היום. יתר על כן: המגמות המתרחשות כיום של גידול טבעי באוכלוסייה היהודית עקב העלייה ואופי ההגירה הפנים-אזורית של האוכלוסייה הירושלמית, יש בהן כדי להפיג את החשש בדבר הפרת האיזון הדמוגרפי. לבסוף, בדיקת עתודות הקרקע הקיימות כיום לעומת גדלי אוכלוסייה שונים מראה שניתן להשיג יעדי איכלוס גדולים מאלו שצויינו על ידי העירייה אף ללא הרחבה.

סיפוח האזור המערבי עלול להקשות על השגת המאזן הדמוגרפי בתחום המטרופולין

התנגדותה של ירושלים לפיתוח במרחב נוגדת תהליכי התפתחות טבעיים ופרבור באזורים אורבניים בישראל ובארצות אחרות, ועלולה להיות לה השפעה שלילית על מאזן האוכלוסייה במרחב. הנסיון להילחם בתהליכים טבעיים אלה על ידי הרחבת גבולות העיר ובליעת הפרברים פנימה עלול להביא לתוצאה הפוכה. במקרה כזה קיים חשש כי חלק מהאוכלוסייה הרוצה לצאת מהעיר אך מוכן להישאר במרחב (כשליש מהעוזבים כיום) יעבור ליישובים ולערים המרוחקים מחוץ לתחום המטרופולין של ירושלים. הסיפוח יפגע במאזן הכללי של האוכלוסייה היהודית באזור ירושלים, ובאפשרות להציע צורות חיים מגוונות לאלו העוזבים את העיר אך המעדיפים להתיישב בקרבתה.

יעדי קליטת העלייה הריאליים יושגו טוב יותר בגבולות הקיימים

אחד הנימוקים המוצגים על ידי ירושלים להרחבת שטח העיר מערבה הוא הצורך שלה לספק בו דיור לעולים שיגיעו לעיר. לא מקובלת עלינו עמדה זו, אשר ממנה משתמע כאילו דחיות יוזמת הסיפוח תפגע במימוש של היעד הלאומי של קליטת עלייה בעיר. מימצאינו מראים שגישתה של העירייה בנושא זה מוטעית מהטעמים הבאים:

1. יעד הקליטה כפי שהגדירה העירייה אינו תואם את המדיניות המוצהרת ברמה הארצית לפיה ירושלים אמורה לקלוט בין 9% ל-12% מהעולים.

2. משמעותה של קליטת 30% מהעולים בעיר לא נבדקה לעומק. לפי מדיניות זו, ובהנחה שמדובר בעלייתם של כמיליון עולים, יהיה על העיר להיערך לקליטת 300,000 עולים בעשור הקרוב. התוצאה תהיה שינוי מרחיק לכת של אופי העיר, והבאתה אל סף של גודל שיעורר קשיים בניהול העיר, וספק אם המדיניות הארצית תתמוך בירושלים כה גדולה.

3. שני יעדי האיכלוס אשר מציעה עתה העירייה עבור שטח הסיפוח - משיכת אוכלוסיה חזקה וקליטת עולים - הם יעדים המתחרים זה עם זה במידה מסוימת. כל אחד מיעדים אלה לחוד, לא יושג במידה המירבית לה מצפה העירייה.

4. בניית שכונות מגורים לעולים בתנאים הפיסיים של שטח הסיפוח דווקא תיקר את קליטת העלייה, וספק אם המוסדות הלאומיים המתקצבים, והעולים עצמם, יהיו מעוניינים בכך.

לאור הנאמר למעלה אנו מעריכים שהסיפוח של השטח המוצע על ידי ירושלים לא יקדם את יעד קליטת העלייה אלא יערים בפניה קשיים של עלות נוספת ושל אובדן הזדמנויות עדיפות בתוך הגבולות הקיימים.

פיתוח בתוך הגבולות הקיימים הוא אפשרי ועדיף

לאור הנאמר למעלה, מן הראוי שהעירייה תנצל את הגל הבא של הביקוש למגורים ותתעל פוטנציאל זה אל שטח השכונות או בצמוד להן באזור מרכז העיר. בנושא זה סקרנו את האפשרות לבסס את הפיתוח העתידי של ירושלים על ידי התחדשות ומיחזור קרקעות בשכונות הותיקות בירושלים וכן על הרחבתן של שכונות קיימות על ידי בניה בשטחים הנמצאים בשיפוליהן המנועים מפיתוח כיום עקב מגבלת קו הגובה. תהליך זה דורש שינויים תכנוניים כגון העלאת צפיפות בינוי בתוכניות קיימות, חלוקה חדשה, וכדומה. אמנם, חלופה זו דורשת תהליך של שינוי תוכניות סטטוטוריות, העלול להיות תהליך ממושך שיתפרס על שנים רבות וידרוש בקרה תכנונית קפדנית, אולם היא אינה בהכרח קשה יותר מאשר המאמץ התכנוני שידרש בפיתוח שטח הסיפוח במערב.

גישה כמו זו שהוצעה לעיל תביא לפתרון שתי בעיות בבת אחת: הגדלת רזרבות הקרקע למגורים בעיר ומתן שהות לעיר לאמץ מדיניות של פיתוח המבוססת על התחדשות והתפתחות. תהליך זה אופייני היום לערים מודרניות בעולם המערבי הדלות ברזרבות.

קרקעיות. במובן מסוים, יוזמת ירושלים לפתרון בעיותיה על ידי התרחבות, מהווה נסיגה. היא מתעלמת מבעיות שנוצרו בגלל מדיניות זהה בעבר הלא רחוק.

הרחבת הבסיס הפיננסי והכלכלי של העיר לא תושג באופן משמעותי על ידי הסיפוח

כושרה של תכנית הרחבת הגבולות להשיג את יעדיה בתחום הכלכלי והפיננסי מוגבל מהסיבות הבאות:

- האפשרות לערוך שינוי במבנה האוכלוסיה העירוני מוגבלת עקב כושר המשיכה המצומצם של ירושלים לאוכלוסיה המוכנה לשלם מיסים עירוניים גבוהים.

- יכולתה של תכנית ההרחבה לקלוט באזור הסיפוח מספר גדול של עולים מוגבלת כאמור לעיל עקב עלות הפיתוח והצפיפויות שעליהן מבוססת ההצעה.

מסקנות בדבר השגת יעדים

תוכנית ההרחבה של ירושלים לאור יעדיה הביאה אותנו למסקנות הבאות:

1. ההרחבה לא תשפר באופן משמעותי את הבסיס הפיננסי של העירייה ואולי אף תזיק לו.

2. קיים פער גדול בין הפוטנציאל הקרקעי המוערך על ידי מכיני ההצעה לבין הפוטנציאל שהוערך על ידינו. מימצא זה מטיל ספק בתרומתה של ההצעה להרחבת הגבולות לפיתוח העיר לעומת חלופות אחרות בעיר.

3. קיימות עתודות קרקע לא מנוצלות למגורים, תעשייה ותיירות בתוך העיר אשר עונות על הביקוש הקיים כיום בעיר.

השפעה על ירושלים

כיוון הצמיחה מערבה יזיק לפיתוח העיר

בדיקתנו מראה שבהעדפת הצמיחה בכיוון מערבה עיריית ירושלים חוזרת על עקבותיה ומאמצת מדיניות שהתאימה לתנאים בהם העיר היתה מחולקת, על אף שהתנאים היום שונים. התכנית גם נוגדת את צרכיה העכשוויים של העיר ואת מדיניותה לעודד פיתוח והתחדשות בשכונות שסביב מרכז העיר ולחזק את ליבת העיר. לדעתנו, ביצוע מדיניות ההרחבה מערבה תצמצם את האפשרות לתקן את הנזק שנגרם בעבר לליבת העיר עקב הקמתן של השכונות וערי הלווין בשוליה החדשים של העיר. במובן מסוים, תהיה ההשפעה הצפויה של התכנית המערבית על הליבה דומה להשפעות הפיזור בעבר, אולם עלולות להיות לה השפעות שליליות מעבר לכך.

עיריית ירושלים שמה מזה שנים רבות דגש רב במדיניותה על חיזוק מרכז העסקים הראשי של העיר. כדאיותן של השקעות עצומות אלה תהיה בסכנה אם תפוזר האנרגיה הכלכלית של תושבי העיר על פני אתרי מסחר ושירותים נוספים, או אם אזורי המגורים שיפותחו יהיו בעלי זיקה תחבורתית לשירותי מסחר זולת המע"ר. ניתן לשער שלתוכנית ההרחבה יהיו השלכות שליליות על כושר משיכתו של המע"ר מארבעה היבטים: ראשית, אתרי המגורים החדשים יהיו ממוקמים באזור שבו הגישה לתל-אביב נוחה, הן במונחי קירבה גיאוגרפית, והן במונחים של נגישות קלה לכביש הארצי. שנית, אם תימשך העליה בקצב הנוכחי, צפוי לקום גורם משיכה נוסף בין ירושלים לתל-אביב. לתושבי האזור המערבי יהיו מוקדי קניות זמינים נוספים בעלי נגישות גבוהה, הכרוכים בנסיעה קצרה של כעשרים דקות. שלישית, פיתוח בכיוון מערב עשוי לחזק מרכזי משנה המוקמים כיום בירושלים, על חשבון המע"ר. רביעית, לאט לאט נחזה בתזוזה נוספת של מרכז הכובד של ירושלים מערבה, על ידי העברתם ה"טבעית" של חלק מתפקידי מרכז העיר הנוכחי, לשוליים המערביים של העיר, בכיוון הירידה לשפלה.

המסקנה היא שהסיפוח יוביל לדחיפה חזקה יותר של כח קניה לכיוון אזור השפלה והחוף, להקטנת כושר התחרות של המע"ר הנוכחי, ולחיזוק מרכזי המשנה. עידנד צמיחה אורבנית במערב לא רק שתסכן את פיתוחה הפיסי של ליבת העיר, אלא גם את מעמד העיר בטווח הארוך.

לסיפוח עלולות להיות השפעות גיאו-פוליטיות בלתי רצויות

לסיפוח המוצע עלולות להיות השלכות לגבי יחסי יהודים וערבים, הן במישור העירוני, והן במישור הלאומי. במישור העירוני, הסיפוח עלול להביא לשינוי בדפוסי המגורים הנוכחיים של ערביי ירושלים. עקב החלשת המרכז בעקבות הסיפוח, עשויים תושבים ערבים להתחרות עם בעלי עסקים על שכירות או קניה של יחידות הדיור המתפנות.

אנו צופים שלסיפוח לכוון מערב יהיו השלכות גיאו-פוליטיות גם במישור הלאומי, המתייחס למעמדה של ירושלים כלפי סביבתה הערבית. גבולות הסיפוח כפי ששורטטו על ידי עיריית ירושלים, משאירות את שלושה היישובים הערביים של מטה יהודה מחוץ לשטח המסופח, וסמוך לגבול החדש. עד כה, בצד המערבי, היה לירושלים "גבול יהודי" של מועצה אזורית מטה יהודה. אם יאומץ הסיפוח בגבולות המוצעים, "תרכוש" לעצמה ירושלים צד נוסף בגבולה ההיקפי, שמעברו השני נמצאים ריכוזים של אוכלוסייה ערבית. ה"חלון היהודי" יוקטן, על כל המשמעות שעלולה להיות לכך במישור הבינלאומי ובמישור של בטחון פנים.

הסיפוח יפגע בתדמיתה הפיסית של ירושלים ובנוף ממערבה

בהערכת ההשפעה הצפויה של הסיפוח עלולות שתי שאלות: האחת, על איזו ירושלים רצוננו לשמור והשניה, האם התכנית המוצעת שומרת ומבטיחה את המשך קיומה של אותה ירושלים. ניתוח התדמית הפיסית הקיימת והצפויה לאחר הסיפוח של האזור במערב איפשר לנו לקבוע את הדברים הבאים:

1. ההצעה אינה מאמצת במלואם עקרונות נכונים של פיתוח פיסית אשר היו עד כה הבסיס למדיניות השמירה על ציביונם של גבולות העיר לעומת האזור.
2. הפיתוח המוצע ממוקם בצורה שאינה תואמת את גבולה הטבעי של העיר. הפיזור יטשטש את חדותו של הגבול בין אזור הבמה למורדות ההר שבמערב.
3. ביצועה של ההצעה יגרום לתחילתם של תהליכי פיתוח אשר בטווח הארוך יגרמו לאובדן ייחודו החזותי של אזור מערב העיר שבו ממוקמת הכניסה החשובה לעיר.
4. בגלל אופיה ה"לא גמור" של ההצעה, היא מהווה מסמך אשר אישורו עלול לגרום לתהליכי זחילת פיתוח לא רצויים, אשר יגרמו בעתיד לאובדן תדמיתו של אזור כפרי ירוק המהווה רקע וגבול לעיר החומה.

השפעותיו החזויות של הסיפוח על מטה יהודה

ההצעה להרחבת הגבולות אינה עוסקת ככל בהשפעות והשלכות שיהיו לסיפוח המוצע על תושבי מטה יהודה, ומן הסתם לא שקלו מגישי התכנית השפעות אלה בעת שהכינו את הצעתם. הדו"ח שהגישה ירושלים מניח כאילו מצידו השני של גבול ירושלים ישנן רק קרקעות, ללא תושבים, ישובים, קהילות, רשויות מקומיות, השקעות וזהויות.

צפויות השפעות שליליות על המערכת המוניציפלית

בניתוח ההשפעות החזויות של הניתוק המוצע על המערכת המוניציפלית - בסיסה הפיננסי ומערך השרותים הניתנים על ידה - מצאנו שמשקלם של ארבעת היישובים והשטחים הנלווים שינותקו, אם תאומץ הצעת ירושלים, עולה בהרבה על משקלם האריתמטי. מדובר בניתוק של ישובים שהם בין החזקים מבחינות רבות בין ישובי המועצה, ובסיפוח של שטחי קרקע שהם עידיית לפיתוח עתידי. לסיפוח יהיו השפעות לא מבוטלות על האיזון הכלכלי והחברתי של מערכת היישובים המאוגדים במועצה.

לניתוק של ארבעה ישובים חזקים יהיו השפעות על הבסיס הפיננסי של המועצה. מטה יהודה נוהגת מדיניות של סבסוד אופקי כדי לאזן פערים חברתיים: ההכנסות מיישובי ההר החזקים משמשות בחלקן לתמיכה ביישובי השפלה החלשים על ידי כך שההכנסות כולן נכנסות לקופה אחת ומשמשות את המועצה למימון צרכים של היישובים כולם. בנוסף להכנסות ממגורים, עסקים, מסחר ושרותי תשתית שתאבד המועצה, יאבדו גם הכנסות צפויות מפיתוח לקיט ונופש.

באופן כללי, שירותי המועצה יקרים עקב הפיזור הרב של היישובים, ועקב המרחקים הגדולים. מסקנתנו היא שאף שצפוי חיטכון מסוים באספקת השירותים, הרי חיטכון זה יהיה קטן, ולא יהיה שקול כנגד חלקם היחסי של היישובים המיועדים לסיפוח בסך כל תקבולי הארנונה. הסיבות לכך נעוצות בצורך לקיים מנגנון שירותים ליתר יישובי המועצה, שהחטכון בו יהיה שולי. עלות ניהול השירותים שתספק המועצה לאחר הסיפוח, תהיה גבוהה יותר לנפש מאשר במצב הנוכחי.

הסיפוח המוצע יביא לאובדן של השקעות כלכליות שהמועצה כבר השקיעה באזור. עם הקטנת אוכלוסיית המועצה האזורית, יגדל עומס פרעון המלוות על יתר האוכלוסייה, ולכך תהיה משמעות תקציבית לא מבוטלת, נוכחית ועתידיית.

הסיפוח יגרום נזק רב לחקלאות ולבסיס המשקי של היישובים שיסופחו

הסיפוח וייעוד מחדש של שימושי הקרקע המשתמעים ממנו ישפיעו על המערכת המשקית של האזור המסופח ועל אזור המועצה בכללותה. ההשפעה תתבטא באובדן אמצעי יצור קיימים ובאובדן יוזמות כלכליות, הנמצאות בשלבי פיתוח או תכנון. תוצאות הסיפוח יתבטאו בטווח הארוך באובדן של שטחי חקלאות ותיירות ושל השקעות שנעשו בתשתית חקלאית שלא ניתן יהיה לנצלם יותר. האובדן הישיר יגרם משינוי מעמד הקרקע המהווה היום אמצעי לייצור חקלאי, מאובדן מכסות יצור חקלאיות אחרות, ומאובדן של קרקעות בעלות פוטנציאל פיתוח תיירותי או פעילות מלאכה לאוכלוסיה המקומית. בטווח הקצר, תוכניות הסיפוח גורמות היום ויגרמו בעתיד ליצירת תנאים סביבתיים אשר יקשו על המשך קיום פעילות חקלאית באזור עירוני, או ליצירת מצב של חוסר וודאות מתמשך וכל המשמעות השלילית מהדבר. הסיפוח המוצע הוא אובדן כולל ומוחלט של ישות, זהות, אמצעי יצור ובסיס הכנסה של היישובים, ושל עבר ועתיד משותפים של המתיישבים.

הסיפוח יגרום נזק קשה למערכת החינוך של המועצה

להרחבת גבולות ירושלים על פי התכנית המוצעת תהיה השפעה שלילית על מערכת החינוך והתרבות של המועצה האזורית, ובמידה רבה תגרום נזק קשה למערכת העוברת בתקופה האחרונה שינויים וארגון מחדש. הנזק יבוא לידי ביטוי בחמישה מישורים:

1. שיבוש המערך האירגוני של שירותי החינוך באזור.
2. הפחתת סף אוכלוסית השירות יבטל את האפשרות לשפר את ההיצע של מסלולי לימוד.
3. פגיעה באיכות וברמה שתגרם מניתוק האוכלוסיה החזקה של ארבעה היישובים מהמערכת הקיימת ובעקבות זאת, ירידה ברמת החינוך באזור.
4. פגיעה במבנה פעילויות התרבות והקטנת אוכלוסית המשתתפים מתחת לסף המאפשר מתן שירות יעיל.
5. אובדן נכסים והשקעות רבות שנעשו בשנתיים האחרונות במערכת החינוך.

הסיפוח יגרום לפירוק חברתי של קהילות מובילות במועצה

בטיעוניה מציגה עיריית ירושלים את עניין הישובים המיועדים לסיפוח כאילו מדובר בישובים שעברו תהליכי עיור מובהקים, ושקיומם הנפרד אינו אלא בבחינת מותרות. בדיקתנו העלתה שהמצב לאשורו הוא הפוך: שלושה המושבים המיועדים לסיפוח נמנים דווקא עם המושבים הפעילים יותר מהמוצע בישראל. לשלושה אלה ולמוצא זהות קהילתית והסטורית מובהקת, וביניהם מיוצגים ערכים קהילתיים-חברתיים ייחודיים. אחת ההשפעות החריפות ביותר והבלתי הפיכות שיביא הסיפוח לטווח הקצר והארוך הוא הרס צפוי של ארבע קהילות חיות, אשר תושביהן בחרו באופן מודע לגור בכפר, ובמקרה של שלושה המושבים - בחרו באורח חיים בעל היבט שיתופי. מרבית תושבי ארבעה הישובים, וכן הנציגים הנבחרים של ארבעתם, מתנגדים באופן ברור ונחרץ לסיפוח לירושלים. כמו כן הגענו למסקנה חד משמעית שלא ניתן למנוע את פירוקן ההדרגתי - או המהיר - של הקהילות בתור קהילות, ולא יועילו הבטחות וחסינונים למיניהם, שתוקפן המשפטי והמעשי נראה לנו בספק רב.

לתקדים של סיפוח ארבעה ישובים חיים על תושביהם, ארגוניהם וכלכלתם, ישנה גם משמעות לאומית, הראוייה לבחינה זהירה על ידי וועדת החקירה ועל ידי מוסדות התכנון הארציים.

סיכום ההשפעות על מטה יהודה

על פי מימצאינו מהערכת ההשפעות על מטה יהודה, צפויות השפעות שליליות קשות למדי בכל אחד מארבעה המישורים שבדקנו, הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך, ולעומתן צפויות מעט מאד השפעות חיוביות. ניתוק של ארבעה ישובים חזקים יביא נזק למערכת המוניציפלית - לבסיסה הפיננסי ולמערכת השירותים שהיא מפעילה; יחליש את הבסיס המשקי בחקלאות, בתיירות ובנופש של הישובים שיסופחו ושל הישובים הסמוכים ויפגע במקורות הפרנסה של תושביהם; יגרום לערעור חמור של מערכת החינוך המסתמכת במידה רבה על שירותים הממוקמים באזור שיסופח; יביא להרס המערכות החברתיות של ארבעה יישובים כפריים פעילים; ויגרום צער רב לשלושה דורות של תושביהם אשר בחרו באורח חיים כפרי, השקיעו בו שנות עמל רבות, ועומדים על זכותם להמשיך בו.